

Puheenvuoroja Ympäristötiedon foorumin tilaisuudesta 5/2015

Euroopan ympäristön tila 2015 – Suomen haasteet ja mahdollisuudet

Millaisia ovat Suomen ympäristöpolitiikan nykytilan haasteet ja tulevaisuuden mahdollisuudet? Mistä haasteet johtuvat ja mitä käytetyt indikaattorit todella mittaavat? Miten Suomi vertautuu muihin Euroopan maihin?

Keväällä julkaistun Euroopan ympäristökeskuksen Euroopan ympäristön tila 2015 (SOER 2015) -raportin pohjalta järjestettiin kesäkuussa seminaari, jonka pääpuhujana oli raportin pääkirjoittaja Jock Martin Euroopan ympäristökeskuksesta. Tämä julkaisu analysoi raportin tärkeimpiä havaintoja Suomen ympäristöpolitiikasta seminaarissa käydyn keskustelun pohjalta.

Euroopan ympäristön tila -raportti

(The European environment – state and outlook = SOER)

Euroopan ympäristökeskus (EEA) on kehittänyt SOER -raportista Euroopan ympäristöpolitiikan seurantavälineen, joka tarkastelee viiden vuoden välein eurooppalaisen ympäristöpolitiikan ja ympäristön tilaa, trendejä ja tulevaisuuden näkymiä suhteessa globaaliin ympäristön tilaan. Maaliskuussa julkaistu SOER 2015 on vuorossaan viides raportti.

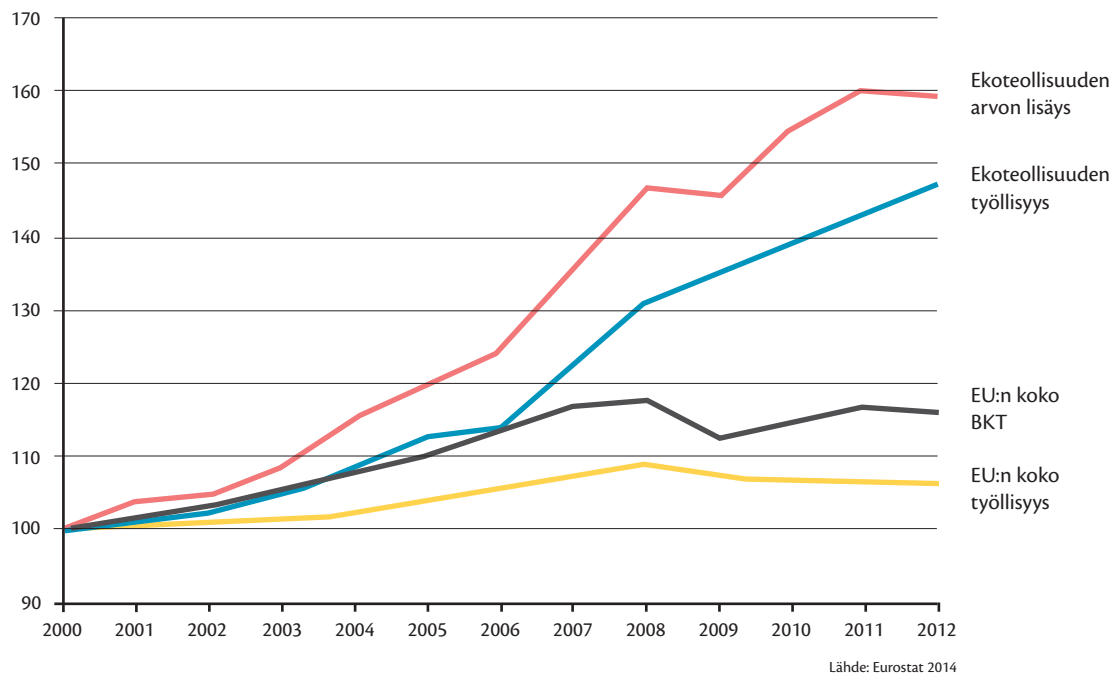
Suomen erityispiirteet ja SOER 2015 -raportin huomioit

Vaikka eurooppalaisella ympäristöpolitiikalla on saavutettu merkittäviä tuloksia, tulevaisuuden haasteita riittää – myös Suomessa. Euroopan eri maiden tilanteita vertaileva SOER 2015 -raportti on mahdollisuus oppia uutta omasta tilanteestamme. Ympäristöpolitiikan tavoitteita ja vaikuttavuutta arvioitaessa on huomiotava esimerkiksi talouden rakenne, tuonnin ja viennin laajuus sekä luonnonvarojen käytön kestävyys.

Suomalaisella ympäristöllä ja yhteiskunnalla on omat erityispiirteensä, jotka vaikuttavat siihen, millaisilta näitä koskevat indikaattorit meillä näyttävät. Tässä julkaisussa käydään läpi sekä näitä erityispiirteitä että politiikkatoimia, joilla SOER 2015 -raportin esiintuomiin puutteisiin Suomen ympäristöpolitiikassa pyritään vastaamaan.

Luonnonvarojen käyttö ja resurssitehokkuus

Suomi on pinta-alaltaan suuri mutta harvaan asuttu maa. Merkittävä osuus Euroopan metsistä sijaitsee Suomessa, mikä tarkoittaa paitsi taloudelle tärkeää

Kuva 1. Ekoteollisuus on pärjännyt Euroopassa lamasta huolimatta erinomaisesti

luonnonresurssia, myös isoa vastuuta eurooppalaisten luonnonvarojen suojelussa. Laajan tiestön ylläpito sekä metsien talouskäyttö vaikuttavat yhdessä teollisuusrakenteemme ja etenkin kaivannaisteollisuuden kanssa siihen, että yleiset resurssitehokkuuden indikaattorit osoittavat Suomen osalta huonoon suuntaan.

SOER 2015 -raportissakin käytetty yleinen resurssitehokkuuden mittari DMC eli kotimainen materiaalien kulutus saa osakseen paljon kritiikkiä, sillä se mittaa pelkästään talouden suoraan käyttämän raaka-aineen määrää. Indikaattori summaa kaikki materiaalit tonneina, ja siksi raskaammat luonnonvarat, kuten maa-aines, mineraalit ja puu, jota Suomessa käytetään keskimääräistä enemmän, ”painavat” myös indikaattorissa enemmän. Indikaattori ei varsinaisesti

kerro mitään luonnonvarojen viisaasta tai tehokkaasta käytöstä ja vaikeuttaa eri maiden rakenteeltaan hyvinkin erilaisten kansantalouksien vertailemista. Palveluvaltaisissa kansantalouksissa luonnonvarojen kokonaiskulutus on huomattavasti vähäisempää kuin talouksissa, joissa on paljon prosessiteollisuutta ja alkutuotantoa sekä laaja väyläverkosto pitkien etäisyyksien takia.

Politiikan tarpeisiin tarvitsemme operatiivisempia, erilaiset luonnonvarat ja talouden rakenteen paremmin huomioivia resurssien käytön indikaattoreita sekä niiden rinnalla luonnonvarojen tilaa kuvaavia mittareita. Suomessa on pyritty edistämään kestävämpää tuotantoa muun muassa keskittymällä luonnonvaroja runsaasti kuluttavien sektoreiden, kuten selluntuo-

TARVITTAVAT TOIMET MAATALOUDEN PÄÄSTÖJEN VÄHENTÄMISEKSI SUOMESSA OVAT HYVIN TIEDOSSA.

tannon tai kaivostoiminnan, aiheuttamien haittojen vähentämiseen. Näillä aloilla onkin mahdollista käyttää materiaaleja tehokkaammin hyödyntämällä esimerkiksi jätteitä ja niiden sivuvirtoja.

Energia

Suomessa uusiutuvan energian osuus energiankulutuksessa on korkea, ja Suomi sijoittuu tässä EU-maista neljänneksi vajaan 30 prosentin osuudellaan (vuonna 2012). Kiinnostavaa on se, että merkittävä osuus Suomen uusiutuvasta energiasta on tuotettu bioenergialla, ja tätä osuutta on tarkoitus lisätä myös tulevaisuudessa. Puuhun perustuvan bioenergian käyttö

vaikuttaa kuitenkin haitallisesti nyt käytössä olevaan materiaalitehokkuuden mittariin. Siksi Suomen osalta materiaalitehokkuuden parantamiseen ja uusiutuvan energian osuuden lisäämiseen pyrkivissä tavoitteissa on nykyisiä mittareita käytettäessä selkeä ristiriita.

SOER 2015 -raportissa Suomi saa positiivisen maininnan energiatehokkuuden edistämässä julkisella sektorilla. Laajemmin Suomea kiitellään hyvistä käytännöistä energiapolitiikan koulutuksen, toimintakyvyn ja valvonnan alueilla. Sen sijaan Suomella on haasteena saavuttaa päästökauppaan kuulumattomien sektoreiden vuodelle 2020 asetetut kasvihuonekaasujen päästövähennystavoitteet. Tässä Suomi kuuluu

niiden 13 EU-maan joukkoon, jotka eivät nykykehityksellä saavuta tavoitetta. Tärkeimpiä päästökaupan ulkopuolisia päästölähteitä Suomessa ovat liikenne, rakennusten lämmitys ja maatalous. Suomi pyrkii tavoitetasoon muun muassa tiukentamalla rakennusten, asumisen ja laitteiden energiatehokkuussäädöksiä ja -sopimuksia. Myös ajoneuvoteknologian kehitys sekä biopolttoaineiden käytön lisääntyminen auttavat tavoitteen saavuttamisessa.

Ammoniakkipäästöt

EU:n ympäristötavoitteista Suomelle haastavimpia on päästökattodirektiivissä asetetun ammoniakkipäästöjen rajan alittaminen. Suomi on sitoutunut vähentämään ilmaan joutuvia päästöjään ilmansaasteiden kaukokulkeutumissopimuksen Göteborgin pöytäkirjassa (1999) ja EU:n päästökattodirektiivissä 2001/81/EY. Muissa Göteborgin pöytäkirjaan kuuluvissa päätöissä Suomi täyttää veloitteensa, mutta vuodesta 2010 voimassa ollut ammoniakkipäästövelvoite on ylittynyt vuosittain. 90 prosenttia Suomen ammoniakkipäästöistä on peräisin maataloudesta, joten myös päästövähennysten on tapahduttava siellä. Tärkeimpiä syitä jatkuviin päästövelvoitteen ylityksiin ovat riittämättömät päästövähennykset, eläintuotannon rakennemuutos viime vuosikymmeninä sekä ammoniakkipäästöjen havainnointi- ja mittaustekniikoiden merkittävä kehitys. Päästövähennyksiin vaadittavat toimet ovat hyvin tiedossa. Keskeisiä keinoja ovat muun muassa lantaloiden kattaminen, kehittyneiden lannan levittämistekniikoiden käyttöönotto, lannan käytön tehostaminen lannoitekäytössä sekä eläinten ruokinnan muutokset. Ratkaisua päästöongelmaan odotetaan erityisesti eläintuotannon ammattimaistu-

Tilastot ja tiede ympäristöpolitiikan apuna

Ympäristötilastoja verrattaessa on hyvä ymmärtää, mitä numeroiden takana on. Monissa ympäristön tilan mittareissa riittää parannettavaa, eivätkä eri maiden tilastointitavat ole vielä EU:sakaan yhdenpitäviä – puhumattakaan globaalia vertailusta. Ympäristötieteellisen tiedon uskottavuuden ja käytettävyyden kannalta olisi tärkeää, että tutkimusdata ja tilastoinnissa käytetyt indikaattorit olisivat mahdollisimman tarkkoja ja avoimesti määriteltyjä. Indikaattoreiden relevanssia arvioitaessa olisi tehtävä selkeä ero yleisen yhteiskuntaa ja taloutta koskevan kuvauksen sekä toisaalta poliittisiin tavoitteisiin liittyvien mittareiden välille. Tämä mahdollistaisi sen, että tieteellisen tiedon merkitys ympäristöpoliittisessa päätöksenteossa voisi kasvaa yhtä suureksi kuin se on talouden ja sosiaalipolitiikan päätöksissä jo nyt.

misesta tilakokojen kasvaessa, jolloin myös päästövähennystoimet tiloilla todennäköisemmin toteutetaan.

Jätteet ja kierrätys

Eräs SOER 2015 -raportin maininta Suomesta koskee yhdyskuntajätteen ja kierrätyksen määriä. Vuodesta 2004 vuoteen 2012 yhdyskuntajätteen määrä henkilöä kohden Suomessa lisääntyi, kun se suurimmassa osassa Euroopan maita kyseisenä aikana väheni.

Samalla aikavälillä kierrätykseen päätyvän yhdyskuntajätteen määrä lisääntyi, mutta kierrätyksen osuus koko yhdyskuntajätteestä pysyi samalla tasolla, noin 30 prosentissa. Vuonna 2012 voimaantulleen uuden jätelainsäädännön tavoitteena on kasvattaa kierrätysaste 50 prosenttiin yhdyskuntajätteestä vuoteen 2016 mennessä. EU:n jätedirektiivi asettaa saman tavoitteen vuodelle 2020. Tavoite on haastava, sillä vuonna 2012 kierrätetyn jätteen osuus oli vain 33 prosenttia. Kaatopaikkajätteen osuus on kuitenkin vähentynyt, mikä johtuu jätteenpolttolaitosverkoston rakentamisesta Suomeen. Lisätoimia jätteen kierrätyksen edistämiseksi kuitenkin tarvitaan.

Hiilineutraali kiertotalous – välttämättömyys ympäristölle, mahdollisuus taloudelle

Eurooppalainen ympäristöpolitiikka on jo tähän saakka tuottanut merkittäviä hyötyjä paitsi ympäristölle, myös taloudelle ja ihmisten hyvinvoinnille. Ekoteollisuus on pärjännyt lama-aikana huomattavasti muuta teollisuutta paremmin. Toisin kuin edelleen uskotaan, ympäristösäädökset ovat hyödyksi taloudelle.

Vaikka lyhyen aikavälin tavoitteiden saavuttaminen on tärkeää, ne eivät yksin riitä kääntämään suuria ympäristölle haitallisia trendejä. Vuoden 2020 ympäristötavoitteiden sijaan tulisi nykyistä enemmän miettiä sitä, miten vuodelle asetettu 2050 visio – hyvä elämä maapallon resurssien rajoissa – saavutetaan hallitusti. Pitkän aikavälin tavoitteet edellyttävät tuotanto- ja kulutusjärjestelmien muutosta, joka on mahdollinen vain kunnianhimoisempien politiikkatoimien, tiedonkäytön, investointien ja innovaatioiden avulla. Vaadittavat toimet tarjoavat myös mahdollisuuksia

Euroopan talouden ja työllisyyden tehostamiseen sekä eurooppalaisen tieteen ja innovaatioiden edistämiseen.

Yksi ratkaisu resurssien niukkenemiseen on kiertotalous. Kiertotaloudessa neitseellisiä luonnonvaroja käytetään huomattavasti vähemmän ja olemassa olevat materiaalit kierrätetään useaan kertaan. Kiertotalouden vaatimat järjestelmätason muutokset eivät synny helposti tai automaattisesti vaan vaativat ennakkoluottomia innovaatioita ja uudenlaista ajattelua. Uusia ratkaisuja voitaisiin nykyistä enemmän testata erilaisissa

kokeiluissa ja innovatiivisista esimerkeistä voitaisiin ottaa opiksi monella tasolla. Suomalainen esimerkki onnistuneesta innovatiivisesta toiminnasta on Koh-ti hiilineutraalia kuntaa (HINKU) -hanke. Hankkeen kunnat sitoutuivat energiatehokkuuteen ja ottivat käyttöön uusiutuvaa energiaa, minkä seurauksena ne onnistuivat muutamassa vuodessa vähentämään merkittävästi kasvihuonekaasupäästöjään.

Julkaisu on osa Puheenvuoroja Ympäristötiedon foorumin tilaisuudesta -sarjaa. Ympäristötiedon foorumi on vuonna 2010 perustettu verkosto, joka edistää ajankohtaisen, tieteellisen ympäristötiedon käyttöä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

www.ymparistotiedonfoorumi.fi

Julkaisu on koostettu ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen (SYKE), Future Earth Suomen (FES) ja Ympäristötiedon foorumin 25.6.2015 järjestämän seminaarin pohjalta. Seminaarissa puhujina olivat Jock Martin (EEA) ja Per Mickwitz (SYKE) sekä kommentoijina Satu Hassi (Eduskunnan ympäristövaliokunta), Laura Höijer (YM), Mikko Peltonen (MMM), Outi Ampuja (TRAFI) ja Jussi Nikula (WWF). Julkaisun on koonnut Johanna Kentala-Lehtonen.

Kuva sivulla 3: © Virgolici Raluca, Environment & Me /EEA

Kuva sivulla 6: © Andrzej Bochenski, Waste-smART /EEA

